

Quatre-cents anys de vida claustral a les Pitiüses

per Joan Planells Ripoll

El dia 8 de març de l'any 1598 fou soterrat el magnífic mossèn Francesc Andreu. Havia mort sense deixar cap descendent que pogués heretar els seus béns i perpetuar el seu cognom; però precisament aquesta manca de descendència biològica li va permetre participar en la paternitat espiritual d'una nombrosa família religiosa. La seua viuda, Caterina Aimeric, va determinar fer-se monja i fundar un monestir; i el seu germà, Antoni Andreu, que aleshores era vicari general d'Eivissa, va cedir les propietats dels Andreus perquè dita fundació pogués dur-se a terme.

El dia 16 de setembre de 1599 el reverend Antoni Andreu beneí la casa destinada a monestir, i en donà possessió a la seua cunyada i a tres dones més que la secundaven en aquella aventura religiosa. Aquesta data podria ser considerada com la de la fundació del convent de monges tancades d'Eivissa, encara que sembla que el petit grup de dones fundadores va tardar uns mesos a tenir clar a quin orde religiós es podria adscriure. Segurament per això, el dia 10 de maig de l'any següent Caterina Aimeric s'embarcà rumb a Mallorca "pera tractar de portar monjes per lo monestir nou que sa de fundar del ordre de Sant Xristòfol"¹. Allà obtengué la col·laboració de la comunitat de canongesses agustines del convent de Santa Margarida, que va enviar tres monges mallorquines a Eivissa "pera fundar lo monestir questava principiati de Sant Xristòfol"². Caterina Aimeric i aquelles tres monges arribaren a

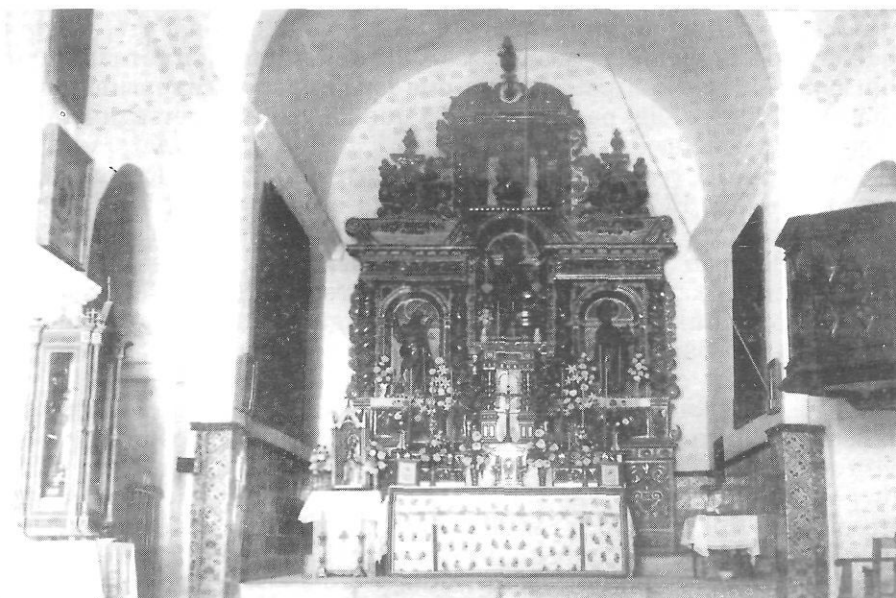
Eivissa el dia 8 de juny de l'any 1600. Les reberen amb extraordinària solemnitat i "les aportaren en dita casa de Sant Xristòfol i allí juraren y prometeren guardar tot lo que la orde delles los obliga"³.

A partir d'aquell dia la comunitat eivissenca quedà vinculada a l'orde de canongesses agustines, i sota la direcció de les monges mallorquines, començà a instruir-se en la disciplina monàstica agustiniana. Aquesta data representa el pas definitiu en la sèrie de tràmits fundacionals del monestir eivissenc de Sant Cristòfol. Des d'aquell moment la fundació es podia considerar conclosa; i com si ja haguessin complert la seua missió, Caterina Aimeric i Antoni Andreu moriren dins aquell mateix any, abans d'acabar el segle XVI.

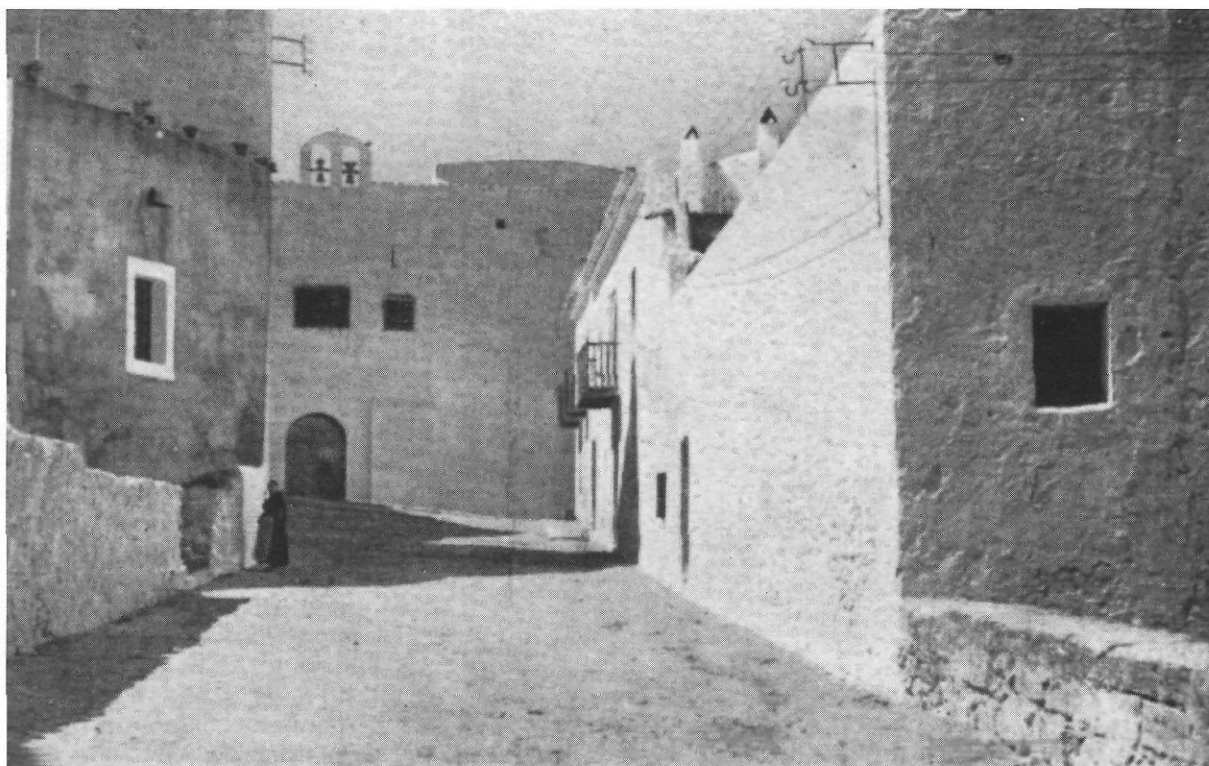
Les tres dones que el 16 de setembre de 1599 acompanyaven

Caterina Aimeric a l'hora d'iniciar la vida de clausura dins la casa cedida i beneïda pel vicari general eren Agustina Totzó, Maria Bihasall i Margarida Borràs. Pocs dies després, dins aquell mateix mes de setembre, s'hi afegiren Margarida Palau i Francina Tur. Les tres monges que vengueren de Mallorca per orientar la fundació eivissenca eren sor Antònia Lledó, sor Pràxedis Puig i sor Francina Serra. El dia 8 de juny, en què aquestes arribaren a Eivissa, quedà constituïda una comunitat agustina de vuit membres: sor Antònia Lledó com a priora, sor Pràxedis Puig com a vicària, sor Francina Serra com a mestra de novícies i Caterina Aimeric, Agustina Totzó, Margarida Borràs, Margarida Palau i Francina Tur com a úniques novícies, perquè Maria Bihasall devia haver-se retractat

Interior de l'església de les monges tancades el 1931.

1, 2, 3 Arxiu de la Pabordia, Llibre d'Entrevéniments, 1594-1602, pàg. 273 i 275.

El convent de les monges tancades. (Foto: *Ibiza y Formentera*, guía gràfica, de Josep Costa Ferrer.)

del propòsit de fer-se monja i ja no formava part del grup. Entre el 24 de juny i el 31 de desembre de 1600, onze noves postulants s'afegiren a aquest primer grup de novícies.

Una bona part d'aquelles primeres monges i la major part de les moltes que s'incorporaren a la comunitat durant el segle XVII procedien de famílies de l'estament aristocràtic eivissenc. Era aquest un grup social compost d'un nombre reduït d'estirps i designat amb el nom de "mà major". Els seus membres masculins, denominats "ciudadans", exercien els càrrecs més importants de l'administració municipal insular i rebien el tractament de "magnífic mossèn". De 1601 fins a 1700 entraren 75 monges en la clausura i una seixantena d'elles eren filles de famílies distingides d'aquell estament. Aquesta preponderància de les famílies riques en el proveïment de vocacions monacals possiblement derivava del fet que elles podien pagar més fàcilment el dot requerit per professar en el convent i que el seu millor nivell cultural devia permetre donar a les filles la instrucció suficient per poder ser monges de cor.

Les religioses estaven dividides en dos categories: les coristes o monges de cor i les llegendes o

monges de servei. Les primeres havien de resar en el cor les hores canòniques (matines, laudes, prima, tèrcia, sexta, nona, vespres i completes); i aquesta pregària exigia poder llegir el breviari (i en llatí), per la qual cosa les aspirants analfabetes no tenien més remei que professar com a monges de servei i dedicar-se a realitzar les tasques domèstiques del convent sense participar en la salmòdia coral. Les monges llegendes pertanyien normalment als estaments socials denominats de "mà mitjana" i "mà de fora", i solien ser filles de menestrals o de llauradors.

Per contribuir al manteniment del monestir la Universitat havia cedit a les monges tancades un percentatge de la renda que treia de l'exportació de sal. I l'any 1656 la priora sor Magdalena Orvai sol·licitava la urgent aplicació dels recursos de les salines a la comunitat de Sant Cristòfol a fi de poder restaurar el convent, que amenaçava ruïna i havia esdevengut inhabitable⁴. Hi havia aleshores devers una desena de monges, supervivents de la pesta de 1652, la qual havia

provocat la mort d'altres deu. L'any 1665 la priora de torn, sor Caterina Sunyer, demanava a la Universitat que avançàs diners de la sal al monestir per poder-hi fer més obres. Probablement en aquella època es treballava en la construcció de l'església del Convent, perquè vuit anys més tard, quan una nit de gener de 1673, una forta ventada féu volar el terrat del monestir, sor Caterina Arabí, la priora, per poder construir amb urgència un sostre nou a la vintena de monges exclaustrades pel vent, va sol·licitar un avançament de 1.000 lliures, que haurien de sumar-se a les que la Universitat ja els havia anticipat abans "per fabricar lo convent y església dell"⁵.

A través de totes aquestes peripecies el monestir s'acostava al seu primer centenari massa estret i escàs de cabuda. I l'any 1688 la mateixa Caterina Arabí, priora per quarta vegada, exposava als jurats que "trobantse ab 19 religioses en dit convent te éste molt curta capacitat per a la habitació daquelles"⁶, i a fi d'ampliar

4 Arxiu Històric Municipal d'Eivissa, Llibre de Juraria, 1655-56, pàg. 154-157.

5 Arxiu Històric Municipal d'Eivissa, Llibre de Juraria, 1672-73, pàg. 169-171.

6 Arxiu Històric Municipal d'Eivissa, Llibre de Juraria, 1688-89, pàg. 15.

la clausura havien comprat una casa contigua, per poder pagar la qual sol·licitava de la Universitat una anticipació de 3.000 lliures.

A principi del segle XVIII, confiscades les salines per la Corona després de la guerra de Successió, les monges també quedaren privades de la participació en els beneficis de la sal. Sort que aleshores ja devien haver pagat les factures dels picapedrers i el convent estava segurament en bones condicions i l'església acabada... Però quan la clausura ja devia poder allotjar còmodament la vintena de monges que normalment s'hi estenyien de mala manera en el segle XVII, el nombre de vocacions va descendir sobtadament de forma dràstica. Al llarg dels anys compresos entre 1711 i 1740 només professaren dos monges i les dos eren llegendes. Un buit semblant de vocacions es tornà a produir a la darrereria d'aquell segle, de manera que entre els anys 1780 i 1800 tan sols dos dones es feren monges. Sumant els dos períodes resulten pràcticament 50 anys amb només quatre ingressos en la clausura.

Considerant els 400 anys d'història del monestir, el segle XVIII és el que registra un nombre més baix d'incorporacions a la seua comunitat. Hi entraren únicament 27 monges, de les quals deu eren llegendes, provinents en gran part de la campanya. Només vuit de les coristes procedien de famílies de

mà major. La proporció de vocacions aristocràtiques havia sofert un total capgirament, però elles encara continuaren exercint quasi en exclusiva el càrrec de priora fins a la fi del segle. Sor Hipòlita Arroyos Llaneres, la darrera monja de mà major, va presidir com a priora d'altres vuit religioses la celebració del segon centenari del monestir.

Durant el segle XIX hi hagué un lleuger increment de vocacions que permeté a la comunitat d'anar oscil·lant al voltant de la dotzena de monges i de tancar la centúria amb un nombre total de 37 ingressos. I això malgrat les complicacions que els esdeveniments polítics ocasionaren a les congregacions religioses. A conseqüència d'una disposició dictada pel govern l'any 1835, no pogué haver-hi cap professió en el monestir fins a l'any 1852. I durant aquest període el temor que les comunitats religioses purament contemplatives fossin suprimides degué induir les monges tancades a obrir una costura per a nenes que sembla haver funcionat modestament fins a principi del segle XX.

La petita burgesia eivissenca, que després de les Corts de Cadis va anar substituint l'antic estatament de mà major, es revelà totalment estèril en matèria de vocacions monàstiques. Del seu si sorgiren certament senyores devotes que esdevengueren protectores del convent, però cap

d'elles no es decidí mai a prendre-hi el vel. Quasi la meitat de les 18 religioses que entraren en la clausura entre 1801 i 1835 procedien de famílies modestes de la Marina, les quals en un terç de segle aportaven més efectius a la clausura que no havien proporcionat en els dos segles anteriors. Però com si la crisi provocada per la desamortització i l'amenaça d'exclaustració hagués acabat d'invertir el cabal dels corrents vocacionals, després de la normalització de 1852 la primera i quasi única font de vocacions del monestir de Sant Cristòfol ha estat la societat rural. De famílies del camp procedien 36 de les 48 monges que entraren en el convent entre 1852 i 1996.

El segle XIX hauria pogut ser un calc del XVII, si s'hagués mantengut el ritme d'ingressos en la clausura dels anys anteriors a la guerra Civil. De la xifra de 15 monges que hi havia en 1901, s'havia passat l'any 1936 a una comunitat de 23 membres. L'augment obeïa a l'entrada de 22 religioses en el monestir durant els primers 36 anys de la centúria. Però durant els 60 anys següents, continuant un procés de desacceleració vocacional que fa recordar períodes del segle XVIII, tan sols n'hi entraren set. L'any 1996 aquest descens de vocacions es reflectia en una petita comunitat de només quatre monges, calc numèric exacte del grup inicial format per Caterina Aimeric i les seues companyes de fundació.

El perill d'extinció que aquesta conjuntura semblava presagiar fou conjurat en 1997 per l'ingrés en clausura de cinc novícies procedents de les illes Filipinas. Aquest reforç ha permès que la comunitat religiosa, que l'any 2000 ha celebrat el quart centenari del convent, coincideixi en nombre amb la comunitat de nou religioses que l'any 1800 va commemorar el seu bicentenari.

Durant aquests 400 anys d'existència del monestir de Sant Cristòfol, hi han ingressat 192 monges (19 en el segle XVI, 75 en el XVII, 27 en el XVIII, 37 en el XIX i 34 en el XX), i de trienni en trienni 48 d'elles s'han anat alternant, com a prioras, en la presidència de la comunitat. ■